

Gyrithe Lemches tale ved Dansk Kvindesamfunds fællesmøde

Taler

Gyrithe Lemche
forfatter og
kvindesagsforkæmper

Dato

27. juni 1926

Sted

Randers

Qvo vadis? — Hvor gaar Du hen? Med dette Spørgsmaal begyndte jeg for 13 Aar siden min Tale ved D. K.s Fællesmøde i Rønne; ikke fordi der i mit eget Hjerter var Tvivl om, hvorhen Vejen gik, og heller ikke fordi der indenfor D. K.s Organisation var Tvivl herom, men fordi jeg fandt det paa sin Plads at slaa fast overfor de mange udenforstaaende, som mente, at Kvindesagens Opgave snart var løst, at D. K.s Vej ikke blot gik i Retning af Maalet: Kvinders politiske Valgret, men ogsaa ud over dette Maal i Retning af Mænds og Kvinders fulde Ligestilling i Familie, Samfund og Stat. Jeg spurgte ikke for at faa et Svar, men for selv at *give* et Svar, som udelukkede enhver Tanke om, at med Kvindesagen var vi snart færdige.

Naar jeg nu i Dag igen begynder min Tale med at rejse dette Spørgsmaal, er det imidlertid ikke for at faa Lejlighed til selv at besvare det, men fordi jeg mener, at Tiden er inde for Kvindesagens Tilhængere til at tage under Overvejelse, om vi har noget Maal ud over Gennemførelsen af Princippet: Mænds og Kvinders fulde Ligestilling i Familie, Samfund og Stat, eller om, Fremtiden for os vil bestaa i en gradevis Afrustning.

Naar vi ser tilbage over Kvindesagens Vej i Danmark, kan vi konstatere to Udviklingsperioder: En forhistorisk, strækkende sig fra 1850 til 1871, og en historisk (og hermed forstaar jeg: liggende indenfor D. K.s Historie) strækkende sig fra 1871 lige til denne Dag. Spørgsmaalet, jeg stiller mig i Dag bliver nu: Forestaar der Sagen en tredie Udviklingsperiode? — og for at besvare det, bliver det nødvendigt at klargøre sig, hvad de to tilbagelagte Perioder hver for sig er karakteriseret ved; derved faar vi bedst et Indtryk af, om der endnu mangler noget, før Kvindesagen kan sige at have fuldkommet sit Løb og opfyldt sin Hensigt.

Jeg vil da straks betegne de to Perioder, den første som *Selvhengivelsens* den anden som *Selvhævdelsens*. Den første Periodes ypperste Repræsentant i Danmark er Mathilde Fibiger.

Al Kvindeligheds Ideal herhjemme indtil Mathilde Fibigers Fremtræden var Selvhengivelse i forholdet til andre Mennesker, og da fornemmelig til Manden — ja, Professor Wiet Knudsen har ovenikøbet udtrykt Forholdet saaledes: Selvudslettelse i Mandens Vilje.

Kvinden maatte ikke forholde sig til sig selv, saaledes som Manden skulde og burde, men hun bedømtes udlukkende ud fra sit Forhold til Omgivelserne. Selvhengivelse lige til Selvopofrelse fordredes af hende i alle Forhold. Hun ofrede sig som Datter for sine Forældre, tog den Mand, de bød hende eller opgav den Mand, de *forbød* hende, tog saa længe de levede — Livet af deres Haand eller af den Mands Haand, de undte hende. — Hun ofrede sig som Hustru for sin Mand, som Moder for sine Børn, som Tyende for sit Herskab. Opnaede hun ikke selv at faa en Ægtefælle og eget Hjem, ventedes det af hende, at hun som Søster, Tante eller Veninde ofrede sig for andres Hjem og andres Børn. Denne gennem Aarhundreder opøvede Evne til Selvhengivelse var i mange Henseender hendes Styrke, men rummede samtidig en Fare for, at hun ved altfor megen Selvudslettelse kom til at svinge sin egentlige Bestemmelse.

»Intet Menneske har Lov til at give saa meget af sin Sjæls Olie til andre, at der ikke bliver nok tilbage til, at den kan brænde selv og lyse for andre«, har en Filosof sagt, og han har anvendt følgende Billede paa Forholdet mellem den gammeldags Moder og hendes Børn.

Der boede ude ved det store Hav en Fyrmester, som havde et Forraad af Olie til at nære Fyret, for at det skulde lyse i Mørket for Skibene paa Havet, saaledes, at de kunde holde sig klare af Skærene. Men de fattige Folk rundt om kom og bad ham om at give dem af Oliien til deres Lamper, og han rørtes over dem og gav dem saa meget af sit Olieforraad, at der tilsidst ikke var nok tilbage, til at han kunde tænde Fyret, og da fik de søfarende ingen Hjælp og kunde ikke bjerge sig fri af Skærene.

Paa samme Maade med den Moder, som ofrer sig i den Grad for sine Børn, at der ikke bliver noget tilbage til Næring for hendes egen Sjæl. Hun narrer dem

for det Lys, som skulde have vist dem Vej paa Livets Hav.

Men dette havde den gamle Tid ikke øje for. Den udelukkede forsætlig Kvinden fra den Sysselsættelse, som kunde nære hendes Aand, for at hun ikke skulde vænne sig til at beskæftige sig for meget med sig selv. Den forstod ikke, at herved narrede den Samfundet for Kvindens personlige Indsats.

Karakter og Personlighed ansaas for at være sand Kvindeligheds farligste Fjender.

Mod denne Vrangforestilling traadte Mathilde Fibiger i Skranken som den første her hjemme. Hendes Brud med det bestaaende var det, at hun i Stedet for at træde i Selvhengivelsesforhold til de Mennesker. Livet førte paa hendes Vej traadte i det samme Selvhengivelsesforhold til en Idé: og Ideen var: Kvindens Ret til at udvikle sig efter sin Bestemmelse.

Hun var selv saa meget Barn af sin Tid, at hun havde bevaret den hos Kvinden opøvede Trang til Selvhengivelse, men denne Trang havde hos hende forandret Genstand, den gjaldt ikke et Menneske, men en Ide. »Naar Ideen gaar op for et Menneske«, siger hun, »maa han give hele sit Liv for at eje og tjene den«. Og det var det hun gjorde, gav frivillig sit Liv hen til Sorg og Forsagelse for at tjene Ideen om Kvindens Frigørelse for Fordommenes Vold.

»Det staar nu fast, hvad tyst jeg svor I Ungdomstide, Jeg bytter Glædens Rosenflor For Sorg og Kvide.« Saaledes lyder det Eftermæle, hun har givet sig selv, ristet af en Ven paa hendes Gravsten paa Aarhus Kirkegaard.

Kvindesagens første Udviklingsperiode er saaledes kendetegnet ved en Kvinde, som efter god, gammel Vedtægt ofrer sig, men i Brud med gammel Vedtægt ofrer sig for en Ide. Ideens Formaal er ikke paa dette Trin den med Manden ligestillede Kvinde, men en alsidig Udvikling af »det evig kvindelige«.

Mathilde Fibiger anede dog før sin Død, at hun var kommen ind til Kvindesagen, som hun udtrykker det, ad en forkert Dør, at hendes ren abstrakte Hengivelse i en Ides Tjeneste ikke vilde forandre den gamle Vurdering af Kvinden.

Der maatte en haandgribelig Reform til; derfor var det hende en Tilfredsstillelse

paa den første kvindelige Telegrafists Plads at slide sig op for at bevare Slillingen [sic, formentlig: Stillingen] for sine kvindelige Efterfølgere. Saaledes blev hun paa en Maade Brobygger over til Kvindebevægelsens anden Periode: Selvhævdelsens.

Hun døde Aaret efter D. K.s Stiftelse, og det var maaske en Lykke for hende. Den Periode, som jeg har kaldt Selvhævdelsens, havde rimeligligvis budt hende imod. Hun duede ikke til at løfte i Flok, hun hørte til Ørkenmenneskene, dem, til hvem Fremtiden taler i det sagte Sus, som kun høres af den ensomme. — Anderledes med den Kvinde, hvis Minde, vi lige for nylig har fejret, Pauline Worm. Hun havde den virkelige Pioners faste Støbning. Hun kunde staa alene i Striden, men hun kunde ogsaa gaa i Spidsen for en Hær.

Selv om ogsaa hun fortrinsvis tilhører D. K.s Forhistorie, blev hun alligevel Kvindebevægelsens Fører ind i Selvhævdelsens Periode. I et halvt Aarhundrede har Kvindesagen vandret i de Spor, hun traadte, ja, den Ægteskabslov, vi i 1924 fik, var allerede tænkt og krævet af Pauline Worm.

Kun som menig Soldat gik hun med i Kvindesagens Opmarsch de første ti Aar, men Historien, som sætter alt paa Plads, har senere rakt hende Førerens Hæderskrans.

Og nu vender jeg mig saa helt og holdent til den anden Periode af Kvindebevægelsens Udviklingshistorie: *Selvhævdelsens*.

Kvindebevægelsens Vandring gennem denne anden Periode har ikke været en Vandring ad en flad Vej mod en fast liggende, synlig Horizont. Nej, over Bjerg og gennem Dal er Vejen gaaet, Jorden har rundet sig bestandig under Vandrernes Fødder, for hvert Maal, der indhentedes, tegnede sig straks et nyt i Horizonten. En Urskov af Fordomme er i dette Tidsrum fældet, men det gaar med de menneskelige Fordomme som med den virkelige Urskov, den vokser op igen i Rydningens Spor, hvis Jorden ikke straks tilsaaes med nye og nyttige Vækster. Det er ikke nok teoretisk at afskaffe Fordomme, et praktisk Demonstrationsarbejde maa følge umiddelbart efter. Derfor byggede D. K. straks Skoler, oprettede Kursus, støttede med sine Legatmidler den nye Kultur, som skulde holde Urskoven Stangen. Talmæssig har dets Medlemmer altid været en lille Hær, men Banebrydernes Betydning skal ikke tælles efter Hoveder. Det afgørende er, om den Bane, som brydes, kan bruges af de mange, for hvem

den er brudt, om Stierne, som trædes, har Betingelser for at blive Alfarveje. Og her skal det siges, at D. K. endnu ingen Sti har traadt her i Landet, hvor ikke Kvinder har vandret i Flok og Følge. Man har altid givet os Ret i Baghaanden, selv om man i Forhaanden har givet os Uret. Saadanne er nu en Gang Vilkaarene for dem, som træder Fremtidens Sti.

Den eneste af Kvindebevægelsens Handlinger i hin tilbagelagte Tid, som man endnu ikke er blevet træt af at bebrejde os, er morsomt nok: det kortklippede Haar. Selv i en Tid, hvor man vender sig om paa Gaden efter en Kvinde med langt Haar, og hvor selv Bedstemødre friserer sig à la Garconne, lever Rædselsmyten om den halve Snes af Kvinder i Firserne af forrige Aarhundrede der af praktiske Hensyn klippede deres Haar kort. Istedetfor, at man burde gøre disse Kvinder Afbigt og indrømme, at de ogsaa paa dette Punkt har vist Vej for Udviklingen, holdes de stadig frem til Skræk og Advarsel. Hvorfor? — Fordi de satte sig op mod det suveræneste af alt: den herskende Mode. En saadan Synd er værre end Synd mod den Helligaand. Det er da ogsaa en af Kvindebevægelsens største taktiske Dumheder. Det forholder sig med Moden som med den offentlige Mening. Gaar man imod den, knuser den en; løber man Hælene paa den, river den en omkuld, der er kun een rigtig Taktik: at gaa i Spidsen for den, saa følger den efter en, lydige som en Hund.

Kvindebevægelsen i Firserne opgav det kortklippede Haar og Reformdragten, den kunde være begge foruden, — men den reformerede Kvindernes Stilling i Samfundet saaledes, at Moden fandt det hensigtsmæssigt at spekulere i Reformerne. Med andre Ord: Kvindebevægelsen gik i Spidsen for Moden og gjorde den til sin lydige Tjener. Omkap med Kvindernes Selvhævdelse i Familielivet, Erhvervslivet, Sportslivet forsvandt Turnyren, Slæbekjolen, Hvepsetaljen, Bukkelfrisuren med Hatten paa tre Haar, gennemstungen af et Knippe livsfarlige Stiletter, og erstattedes først med den taylormade, fod[f]ri Spadseredragt, saa med Knækjolen a la Chemise, den lille tætsluttende Kasserollehat og Drengahaaret. Kvinden ligner nu præcis — som af Dr. Lis Jacobsen paapeget, sin vilde Stammer fra Broncealderen, funden for nogle Aar siden i konserveret Stand i en Mose ved Egtved. Ogsaa hun havde knætrit Skørt og Pagehaar, bare Arme og Lærredssko, kostumeret efter det Liv, hun førte som sin Mands Arbejdskammerat, delende hans Livsvilkaar. Hvis en af vore unge selverhvervende Københavnerinder forsvandt en Dag i en Tørvemose og blev funden at Efterslægten om 3000 Aar, vilde hun afgive et udmærket Bevis for det Liv, Kvinderne i vore Dage fører ved Mandens side som hans Partner og

ligestillede Medhjælp. Vi tør altsaa sige, at det er Kvindebevægelsen i sin anden Udviklingsperiode, som har foreskrevet Moden dens Retningslinjer. Vi behøver derfor ikke at være saa bange for Modens mange Daarskaber, men kan forlade os paa, at det er ikke Moden, som gaar i Spidsen for Udviklingen, men Kvindebevægelsen. Moden er Udviklingens Tjener, selv om den undertiden optræder i Klovneklæder.

Men nu staar vi altsaa ved Afslutningen af den Periode af Kvindebevægelsen, som er kaldt: Selvhævdelsens. Principielt er Kvindens Ligestilling med Manden anerkendt, at man endnu formener hende Adgangen til Præsteembeder er for mig, efter at det teologiske Fakultet har erklæret, at der er intet i den evangeliske Lære, som strider mod kv. Præster, reduceret til et Etikettespørgsmaal Det er Ordensdragten, Præstekjolen og Kraven, som staar Menighedsraadene og Kvinderne imellem. Eksisterede der ingen Ordensdragt, er jeg tilbøjelig til at tro, at vi nu havde kvindelige Præster, som vi har kvindelige Læger, Lærere. Docenter, Sagførere m. m.

Altsaa uanset de kvindelige Præster, dette stadige »missing link« i Kvindesagens smukke Progression, rejser sig nu igen ved Afslutningen af Selvhævdelsens Periode for os det store, alvorlige Spørgsmaal: Quo vadis? — Hvor gaar Du hen?

Paa dette Grænseskel og med dette Spørgsmaal ubesvaret faldt i dette Foraar et af de anseeligste Træer i Nordens Kvindeskov: Ellen Key døde, og blandt alle de fortjente Hyldestord, som blev talt og skrevet i denne Anledning, blev der ogsaa fældet Dom over hendes Forhold til Nordens Kvindebevægelse. Denne Dom er fældet værdigt og skaansomt fra Kvindesagens Side, og jeg skal da heller ikke her i Dag flette Torne i denne sjældne Kvindes Mindekrans. Hun var en Aandshøvding iblandt os, men ikke desto mindre gælder om hendes Forhold til Kvindesagen disse Salmens Ord:

»Vil du favne ham i Aftenfreden, saa maa du følge ham i Middagsheden«

Ellen Key, som alle Kvinder saa hen til som deres elskede og beundrede Fører, fulgte ikke Kvindesagen i Middagsheden gennem de trange Passer i forrige Aarhundrede, hun foretrak staaende paa Udsynets Bjergetinde at male Fremtidskvinden i al hendes Herlighed, men havde for Samtidens kæmpende Kvinde kun bebrejdende, misbilligende Ord. Paa et Tidspunkt, hvor den organiserede Kvindehær bevægede sig med næsten søvngængeragtig Sikkerhed

fra Konsekvens til Konsekvens under liden Opmuntring og megen Uforstaaenhed, stillede hun sig op paa dens Vej og tilraabte den sit: Quo vadis? — Hvor gaar du hen? — skønt hun selv anerkendte den fulde Ligestilling mellem Mand og Kvinde som Maalet. Hun bebrejdede den Ensidighed og krævede Udvidelse i flere Retninger, bl. a. at Bevægelsen skulde indgaa som et Led af Arbejderbevægelsen. Selv forvirret og trættet af de mange pinlige Gennemgangsled, før Selvhævdelsens Periode var gennemvandret, længtes hun mod den tredie Periode, den personlige Frigørelses Periode, og gik uretfærdig i Rette med dem, som trofast og taalmodig bar Vandringens Byrde.

Vi, som i Dag ser tilbage over Selvhævdelsens lange Vej, vi kan ikke andet end beundre den lille standhaftige Flok, som ikke lod sig forvirre, hverken af Fjenders Haansord eller af Venners Misbilligelse, men gik og gik bestandig i den samme Retning ad den lige Vej, vel vidende, at hvor dens Spor kom til at staa, der vilde tusinder af Fødder en Gang blive sat og Tusinder af Røster vilde en Gang takke den, fordi den ikke et Øjeblik veg ud af Sporet. Og først og fremmest kan vi takke den for dens Ensidighed. Uden den vilde Kvindesagen forlængst have tilsat sin Styrke og forfejlet sit Maal.

En af Dommerne ved Ellen Keys Baare i hendes Forhold til Kvindesagen var Selma Lagerlöf. Hun nævnede Ellen Key som den sidste af svensk Kvindebevægelses tre ukronede Dronninger, Rebel mod dem, for hvem Kvindebevægelsen kun betød Magtbegær, men for alle dem, for hvem Kvindebevægelse betyder: mildere Sæder, lysere Hjemliv, gladere Barndomsaar, barmhjertigere Sindelag . . . for dem den lysende, modige, elskede Fører under Kvindebevægelsens tredie Udviklingsperiode.

Jeg skal ikke gaa i Rette med denne Dom Individualistisk i sit Forhold til Kvindesagen, som Selma Lagerlöf er, har hun følt Trang til at give sin store ligesaa individualistiske Samtidige en Plads, som den organiserede Kvindesag ikke kan give hende. Men naar hun sigter de Kvinder for Magtbegær, som frivillig gav sig selv hen i Kampen for den halve Menneskeheds Ret, da siger dette os kun, at hun aldrig har kendt disse Kvinder, og naar hun op imod deres Maal stiller »mildere Sæder, lysere Hjemliv, barmhjertigere Sindelag.« — da er den eneste Undskyldning for hende, at hun ikke ved, hvad hun taler om. — Lad de store Aander leve deres eget personlighedsprægede, individualistiske Liv oppe paa Tinderne, lad dem lyse for alle os, der vandrer i Dalen og trænger til at varmes og oplives af skønne Tanker og vide Udsyn, — men lad dem ikke stige

ned iblandt os for at holde Dom over vore Bevæggrunde og Hensigter, vort Sindelag og Hjertelag — thi da brister vor Taalmodighed, da tvinges vi til at forsvare — ikke os selv, thi paa os ligger ingen Vægt — men den Sag, som vi bærer Ansvar for, og som krænkes i os.

Men har Kvindebevægelsens anden Udviklingsperiode skilt Kvinder ad, som i Virkeligheden hørte sammen, er det dog ikke udelukket, at vi, naar Selvhævdelsens nødvendige men for mange saa utiltalende Kamp nu snart er tilende, da vilde vi kunde finde hverandre i en Kvindebevægelse som den, Selma Lagerlöf ved Ellen Keys Baare skildrede: en Stræben mod mildere Sæder, lysere Hjemliv, gladere Barndomsaar, barmhjertigere Sindelag, mere kunstnerisk betonet Livsførelse, frit Livsvalg — alt sammen Maal, som den organiserede Kvindesag ikke er fremmed for, men som maatte træde i Baggrunden, indtil Forholdene var saaledes tilrettelagte, at Kvinder overalt var i Stand til at hævde sig paa lige Fod med Mænd og præge Samfundet ogsaa med deres Livssyn. Et fælles Arbejde for at løfte Samfundslivet op i et Plan som det Selma Lagerlöf og Ellen Key begge har drømt maatte kræve en tredie og videre Udviklingsperiode af Kvindebevægelsen, hvor Maalet ikke var et og paa Forhaand givet, som Ligerettens Maal, men spaltede sig i mange, som efterhaanden formede sig under Kvindernes skabende Samvilje og langsomt omformede Verden i et nyt og lysere Billede.

Det vilde kræve en ny Vandring af mange flere Kvinder i Følge, end dem vi hidindtil har været, en Vandring, hvor Jorden stadig rundede sig under de vandrendes Fødder, og videre Udsigter stadig aabenbarede sig for deres Blik.

Paa en saadan Vandring vilde Ellen Key være den selvskrevne Fører, og vi vilde i det Billede, hun har efterladt af Fremtidens Kvinde hente ny Tro og Berigelse. De Tanker hun har nedlagt i denne Skildring vilde lokke os som Sang, omstraale os som Morgenlys, spænde Vinger ved vor jordbundne Hæl. De vilde lære os, at Kvindens gennem Aarene opøvede Trang til Selvhængivelse aldrig maa kastes overbord som forældet Føringsgods, men indgaa en uløselig Forbindelse med vor nyerhvervede Evne til Selvhævdelse, thi Selvhængivelse alene vil føre til Selvudslettelse, og Selvhævdelse alene vil dræbe Kvinden i os, men Selvhævdelse i Selvhængivelse, det er det evig kvindelige i sin fulde, alsidige Aabenbaring. Det er Hustruen, som fordrer megen Kærlighed, fordi hun selv kan give endnu mere, Hustruen som idet hun vælger sin Mand ogsaa vælger sine Børns Fader. — Det er Moderen, som aldrig giver sine Børn mere af sin Sjæls Olie, end at den altid

kan brænde og lyse for dem paa Livets Hav. — Det er Samfundskvinden, som beskytter Menneskeheden mod Overkultur, fordi hendes egen Kultur selv paa det højeste aandelige Stade altid vil være hemmelig forbunden med selve Naturen.

Det er Mathilde Fibigers og Pauline Worms Kvindesag den personlige Frigørelse og den ydre Frigørelse gaaende op i en højere Enhed.

Quo vadis? — Hvor gaar Du hen?

Jeg har som sagt ikke rettet dette Spørgsmaal i Dag til D. K. for selv at give Svaret. Jeg har spurgt for at friste Kvindesagens Tilhængere til at tage under alvorlig Overvejelse, om en Afslutning af Kvindebevægelsen med Selvhævdelsesprincippet's Sejr vil skænke Verden den ideale Kvinde, som dog var Maalet for baade Selvhængivelsens og Selvhævdelsens Perioder af Kvindebevægelsens Historie, eller om vi skal ruste os til en ny Vandring for at finde hende. Endnu har vi et Stykke Vej at gaa, før vi maa være kommet til Klarhed over dette, men ved Enden af denne Vej rejser sig alvorligt og manende Spørgsmaalet: Quo vadis? — Hvor gaar Du hen? Maatte D. K. til den Tid have sit Svar rede, hvad enten det kommer til at foreligge i Skikkelse af en Beslutning om Afrustning eller i Skikkelse af et nyt og omfattende Kvindeprogram.

Kilde

Kvinden og Samfundet. 1926

Kildetype

Dokumentation i avis, magasin e.l.

Tags

Hyldesttale, Kvindebevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/gyrithe-lemches-tale-ved-dansk-kvindesamfunds-faellesmode>